

multicongress

II. Uluslararası
Multidisipliner Çalışmaları Kongresi
4-5 Mayıs 2018, Adana-Türkiye

*2nd International
Congress on Multidisciplinary Studies
4th-5th May 2018, Adana-Turkey*

Bildiri Tam Metin Kitabı
Proceeding Book

Eğitim Bilimleri
Educational Sciences

Editörler / Editors

Prof. Dr. Fatma Ebru İKİZ
Doç. Dr. Ömer Tuğrul KARA

Editör / Editor • Prof. Dr. Fatma Ebru İkiz, Doç. Dr. Ömer Tuğrul Kara

Kapak Tasarım / Cover Design • Emre Uysal

Kitap Tasarım / Book Design • M. Fatih SANSAR

Birinci Basım / First Edition • © Ekim 2018 // October 2018-ANKARA

ISBN: 978-605-258-093-6

© copyright

Bu kitabın yayın hakkı Akademisyen Kitabevi'ne aittir.
Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz, izin almadan hiçbir yolla
çoğaltılamaz

Yayıncı / Publisher • Akademisyen Kitabevi

Akademisyen Kitabevi Adres /Address:

Halk sokak No: 5/A Yenışehir / Ankara

Tel : +90 (312) 431 16 33

GSM : +90 (533) 765 23 74

web: www.akademisyen.com

e-mail: info@akademisyen.com

AKADEMİSYEN
KİTABEVİ

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRENEN SURIYELİ ÖĞRENCİLERİN YAZILI ANLATIMLARININ KALIPLAŞMIŞ DİL BİRİMLERİ AÇISINDAN GÖRÜNÜMÜ

Başak KARAKOÇ ÖZTÜRK* & B. Erdem DAĞISTANLIOĞLU**

ÖZ

Türkçenin söz varlığında geniş bir kullanım alanına sahip olan kalıplaşmış dil birimleri, sözlü ve yazılı iletişim sırasında sıklıkla kullanılmakta; dil öğretiminde de önemli bir yer tutmaktadır. Atasözleri, deyimler, kalıp sözler ve ikilemelerden oluşan kalıplaşmış dil birimleri Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin kendilerini hedef dilde daha etkili bir şekilde ifade edebilmeleri için gerekli yapılar olup aynı zamanda Türkiye Türkçesinin ve Türk kültürünün zenginliğini yansıtmaya bakımından oldukça değerlidir. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde de dilin kültürle ilişkisi bağlamında, dil öğrencilerinden hedef dilin kültürel ögesi olan bu birimleri öğrenmeleri beklenmektedir. Bu bağlamda yapılan araştırmanın amacı, yabancı dil olarak Türkçe öğrenen Suriyeli öğrencilerin yazdıkları masalların kalıplaşmış dil birimleri açısından incelenmesidir. Araştırmanın amacı doğrultusunda Suriyeli öğrencilerin yazdıkları masalarda kalıplaşmış dil birimlerinden hangilerine yer verdikleri ve bunları anlamına uygun olarak kullanıp kullanılmadıkları araştırılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 akademik yılında, Suriyeliler için “İleri Düzey Türkçe Eğitimi” projesi (Türkçe Eğitimi Şehir Merkezleri Projesi) kapsamında Çukurova Üniversitesi Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezinde öğrenim gören Suriyeli öğrencilerden gönüllülük esasına göre seçilen 59 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma nitel araştırma olarak desenlenmiş, veriler doküman incelemesi yöntemi ile toplanmıştır. Öğrencilere yarım bırakılmış bir masal verilerek bu masalı tamamlamaları, 250-300 sözcükten oluşan bir masal yazmaları istenmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda en çok kullanılan kalıplaşmış dil biriminin deyimler olduğu, deyimlerden sonra en fazla kullanılan kalıplaşmış dil biriminin kalıp sözler olduğu saptanmıştır. Türkçe öğrenen Suriyeli öğrencilerin bazı deyimlere sıklıkla yer verdikleri ancak bazı öğrencilerin “yol açmak, can atmak, hoş

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, bkarakoc@cu.edu.tr

** Dr. Öğr. Üyesi, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, erdemdgstn@gmail.com

---

karşılmak” gibi deyimleri anlamlarına uygun olmayan bir şekilde kullandıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Yabancı Dil Olarak Türkçe, Kalıplaşmış Dil Birimleri, Suriyeli Öğrenciler, Deyimler.

GİRİŞ

Duygu ve düşüncelerin, bilgi ve deneyimlerin, kültürel öğelerin aktarılmasında kullanılan en temel iletişim aracı dildir. Dil, konuşulduğu toplumun özelliklerini en iyi yansıtan, toplumun ortaya koymuş olduğu kültürel değerlerin izlerini taşıyan, bir kültür aktarıcısı olduğu gibi kültürün sürekliliğini de sağlayan en önemli vasıtaadır (Akarsu, 1998, 83). Sözcüğü, sadece bir dilde birtakım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar olarak değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürünün yansıması, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünölmelidir (Aksan, 2006, 7). Türkçenin söz varlığında yer alan kalıplaşmış dil birimleri Türk kültürünü, gelenek ve göreneklerini yansıtan birimler olarak etkili bir sözlü ve yazılı iletişim kurulmasına katkı sağlamaktadır. Atasözleri, deyimler, kalıp sözler ve ikilemeler gibi kalıplaşmış dil birimleri Türkçenin anlatım gücünü ve inceliklerini, az sözcükle çok şey anlatma niteliğini ortaya çıkarmakta; dilin kültürle olan bağı güçlü şekilde ortaya koymaktadır. Ayrıca bireylerin iletişim kurma becerisinin niteliğini doğrudan etkilediği için Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesinde de oldukça önem taşımaktadır.

İnsanlar, ait oldukları toplumun ve o topluma ait kültürün kelime ve kavramlarıyla kendilerini ifade ettikleri için yabancı dil öğretimi, aynı zamanda kültür öğretimidir. Bütün kelime ve kavramların arkasında bir kültür geçmişi vardır. Bu sebeple öğretilen dilin toplumunun yapısı ve sosyal değerleri dikkate alınmalıdır (Pehlivan, 2007). Yabancı dil öğrenen bir kişinin o dilde öğrendiği her sözcük, anladığı her cümle, kavradığı her yeni metin o kişinin bilincinde o dili konuşan kişilerle, o kişilerin yaşadığı dünyayla ilgili yeni düşünceler, yeni imgeler oluşturur (Tapan, 1990, 55). Bu bağlamda yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin kendilerini doğru ve etkili bir şekilde ifade edebilmeleri için ana dili kullanıcılarının sıkça başvurduğu kalıplaşmış dil birimlerini öğrenmeleri önemlidir.

Yabancı dil öğretimindeki süreçlerde, kalıplaşmış dil birimleri dilin üçte biri ila yarısı kadar yer tutmaktadır (Conklin ve Schmitt, 2008 Akt. Martı, 2011). Başka dillerle karşılaştırdığı zaman, Türkçenin söz varlığında daha çok kalıplaşmış dil birimi bulunmaktadır (Tannen ve Öztekin, 1981, 48-53; Aksan, 1996, 190-191, 2002: 191-193; Kula, 1996,

46; Zeyrek, 1996, 40; Toklu, 2003, 110 Akt. Gökdayı, 2008, 89). Bazı araştırmacılar kalıplaşmış birimlerin bütün olarak zihinsel sözlükte depolandığı ve ihtiyaç duyulduğunda oradan çağrıldığı görüşündedir (Ellis, 1996; Sinclair, 1991). Bu durum mesajların oluşturulmasında kodlama ve kod çözme yükünü hafifletmekte, iletişimin daha akıcı olmasını sağlamaktadır (Moon, 1998).

Kalıplaşmış dil birimlerinin tek bir birim olarak hafızada yer alması, hafızada daha az yer kaplayarak erişimini kolaylaştırmakta, kısa yol oluşturması konuşmacıya kolaylık sağlamaktadır (Overstreet ve Yule, 2001; Wray ve Perkins, 2000 Akt. Martı, 2011). Bu işlemi kolaylaştıran bir etken de kalıplaşmış dil birimlerinin kişilere tanıdık gelmesidir. Tanıdık kalıpların kullanılması mesajın daha açık bir şekilde ifade edilmesine yardımcı olmakta, bu da toplumsal ilişkiler bakımından kalıplaşmış dil birimlerinin tercih edilmesinde etken olabilmektedir (Van Lancker-Sidtis & Rallon, 2004 Akt. Martı, 2011, 108-109). Dolayısıyla kalıplaşmış dil birimlerinin ortak bir işlevinden söz edilebilir. Bu işlev, iletişim durumu ve bağlamdan hareketle, dili kullanan kişilere hazır birimler sunularak dilsel üretim ve anlamlandırma süreçlerinin kolaylaştırılması ve hızlandırılmasıdır (Wray, 2002, 16-17 Akt. Gökdayı, 2008, 96).

Atasözleri başlıca kalıplaşmış dil birimlerindedir. Atasözleri bir toplumun bilgeliğini, deneyimlerini, dünya görüşünü ve anlatım gücünü yansıtan, yüzyıllarca yaşayabilen sözlerdir (Aksan, 1996, 33). Belli bir kalıp içinde, belli sözcüklerle söylenmiş olan donmuş bir biçimdir. Sözcükler değiştirilip yerlerine başka sözcükler kullanılamayacağı gibi sözdiziminin biçimi de bozulamaz (Aksoy, 2015, 15). Örneğin “Üzüm üzüme baka baka kararır.” atasözündeki kelimelerin yerleri değiştirilemez veya *kararmak* kelimesi yerine *siyahlaşmak* kelimesi kullanılamaz. Atasözleri, geniş halk kitlelerinin uzun deneme ve gözlemler sonucunda edindikleri kanılara dayanan, bir ulusun değer yargılarını yeni nesillere aktaran, söyleyeni bilinmeyen, kamuca benimsenmiş, kalıplaşmış sözlerdir (Adalı, 2009).

Deyimler de atasözleri gibi kalıplaşmış dil birimlerindedir. Bir dilin söz varlığının önemli bir kısmını oluşturan deyimler, kullanıldığı dilin birçok özelliğini ortaya koymasının yanında ana dili olarak o dili kullananlar ve o dili öğrenenlerin bilmesi gereken sözlerdir ve bir dilin sözcük, dil bilgisi gibi diğer parçaları düzgün bir şekilde kavranmış olsa bile deyimler olmaksızın dil öğrenme ve bir dile egemen olma çabası yetersiz kalır (Aksan, 2015, 82). Deyimler bir kavramı, bir durumu ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da

---

tümce (Aksoy, 1984, 49), en az iki sözcükten oluşan, konuşmada ve yazıda anlatım gücünü artıran, sözcükleri anlam değişmesine uğrayıp, yeni bir anlam kazanan kalıplaşmış söz öbekleridir (Çotuksöken, 2004). Deyimler sözcük dağarcığımızdaki hazır gereçlerdir. Böylece konuşmada da, konuşanın kendini iyi dinletme, duygu ve düşüncelerini en kısa ve çarpıcı yoldan aktarma olanağına hizmet ederler. Bir dil kullanıcısı kavram arayışı içinde bulunduğu ve iletmek istediğini bu yüzden doğrudan ilemediğinde / ilemediğinde de bu tür benzetmeli anlatımlardan yararlanır (Yüceol Özezen, 2001, 874).

Diğer bir kalıplaşmış dil birimi olan *kalıp sözler* ise araştırmacılar tarafından çeşitli adlarla ve farklı ölçütlere dayanılarak tanımlanmış, *ilişki sözleri* ve *kültür birim* olarak da adlandırılmıştır (Gökdayı, 2008, 90). Kalıp söz yerine kullanılan kültür birim, dilin kültürelliğinin belirginleştiği adlandırmalardan biridir (Kula, 1996, 46). İlişki sözleri terimini tercih eden Aksan'a (1996, 35) göre bu sözler, bir toplumun bireyleri arasındaki ilişkiler sırasında kullanılması adet olan birtakım sözlerdir. Örneğin sabah tanıdık biriyle karşılaştığımızda “günaydın”, birinden hediye aldığımızda “teşekkür ederim”, hastalandığımızda “geçmiş olsun”, yeni bir şey aldığımızda “hayırlı olsun” gibi çok bildik, sıradan görünen bu alışılmış kalıp sözleri söylemek ve duymak bizi rahatsız etmezken duyamamak birçoğumuzu mutsuz edebilir. Hatta kırgınlığımızı karşıımızdaki insana hissettirmek için onun beklediği bu sözleri dile getirmeyerek olumsuz mesaj vererek iletişimi sağlamış oluruz (Dilek, 2007, 40-41). Türkçe öğrenen bireylerin toplumda iletişim yeteneğini kazanmalarını sağlamak ve iletişimin önündeki kültürel engelleri kaldırmak, açık ve anlaşılabilir olmalarını ve mesajı etkili iletmelerini sağlamak için kalıp sözler öğretilmelidir. Gramer ve dil yapısına ne kadar hâkim olsalar da hedef toplumun kültürü hakkında bilgi sahibi olmayan bireyler, sağlıklı iletişim kuramayacaklardır (Kara ve Memiş, 2015). Avrupa Konseyi, dilin kültürel kullanımı olarak adlandırdığı bu birimleri yabancı dil öğreniminde *eşik* olarak kabul etmektedir (Aksan, 2006, 34).

İkilemeler de kalıplaşmış dil birimlerinden biri olarak dilin anlatım olanaklarının genişlemesi, güçlü, akıcı, şiirsel ve kıvrak bir anlatımın sağlanabilmesi bakımından çok önemli bir yere sahiptir (Akyalçın, 2007, 1). Hatiboğlu'na (1981, 9) göre ikilemeler; anlatım gücünü arttırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır. Türkçeye olağanüstü bir anlatım gücü ve zenginliği katan, ana dilimizin biçim, sözdizimi, sözcükbilim ve anlambilim bakımından önemli bir özelliğini oluşturan öğeler ikilemelerdir (Aksan, 2006, 81). Türkçenin her döneminde var olan ve dilimizin söz varlığı içerisinde kendine yer bulan

ikilemeler, Türkçenin zengin bir anlatım özelliğidir (Yavuz ve Telli, 2013). “Sabahleyin çok erken kapıma geldi.” ya da “Sabahleyin erkenden kapıma geldi.” yerine “Sabah sabah kapıma geldi.” cümlesinin çok daha çarpıcı bir anlatım sağladığını bu örnekler ortaya koymaktadır (Yücel, 2016).

Atasözleri, deyimler, kalıp sözler ve ikilemelerden oluşan kalıplaşmış dil birimleri yazılı ve sözlü anlatıma sağladıkları katkılar ile hem ana dili öğretiminde hem de Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde oldukça önemli bir yere sahiptirler. Bu bağlamda Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin hedef dilde iletişimi kolaylaştıran ve hızlandıran bu birimleri kullanmaları iletişim engellerini ortadan kaldırarak daha güçlü ve etkileyici bir anlatıma sahip olabilmelerini, hedef dile hâkim olabilmelerini, az sözcükle çok şey anlatabilmelerini sağlamaya yardımcı olacaktır. Bununla birlikte kalıplaşmış dil birimleri Türkiye Türkçesinin ve Türk kültürünün zenginliğinin hissedilmesine katkı sağlayacaktır.

Avrupa’da yabancı dil öğretiminde ortak ölçütler belirleyip eğitim-öğretimi standart hâle getirdikten sonra buna dayalı olarak bir araç geliştirmeyi planlayan Avrupa Konseyi Modern Diller Bölümü, “Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Programı”nı oluşturmuştur. Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni’nde yalnızca temel dil becerilerinin geliştirilmesi üzerinde durulmamış, öğrenilen dilin ait olduğu toplumun kültürünün de öğrenilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Kültürün en önemli taşıyıcısının dil olduğu düşüncesinden hareketle günlük hayatta sıklıkla kullanılan, kalıp hâline gelmiş sözlü ve yazılı dilsel yapıların, sosyokültürel bilgiye ulaşmada önemli araçlar olduğu söylenebilir (Koç, 2015, 4-5). Ayrıca yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde de dilin kültürle ilişkisi bağlamında, dil öğrencilerinden hedef dilin kültürel ögesi olan bu birimleri öğrenmeleri beklenmektedir. Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen ve Türkiye’de ikamet eden Suriyelilerin öğrenim hayatlarını sürdürebilmeleri veya sosyal hayata etkili bir şekilde dâhil olabilmeleri için Türkçenin sözvarlığına hâkim olmaları gerekmektedir.

Kalıplaşmış dil birimlerine yönelik araştırmalar incelendiğinde bu birimlerin dil öğretiminde kullanımına yönelik çeşitli çalışmalara rastlanmıştır (Baş, 2002; Bağcı, 2010; Erol, 2007; Şahbaz, 2012; Şalvarlı, 2010; Tepeli ve Arıcı, 2012). Ancak bu çalışmaların ana dili olarak Türkçe öğretimi alanında gerçekleştirildiği ve birçok kalıplaşmış dil biriminin ele alınmadığı görülmüştür. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde ise kalıplaşmış dil birimlerinden kalıp sözlerin kullanımı üzerinde durulduğu (Kara ve Memiş, 2015; Koç, 2015), bazı çalışmaların ise (Demir, 2016; Çaydaş, 2016) kalıp sözlerin ders kitaplarındaki kullanımı bağlamında gerçekleştirildiği saptanmıştır.

Söz konusu edilen önem ve gerekçelerden yola çıkarak yapılan araştırmanın amacı yabancı dil olarak Türkçe öğrenen Suriyeli öğrencilerin yazdıkları masalların kalıplaşmış dil birimleri açısından incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmıştır:

- Suriyeli öğrenciler yazdıkları masalarda kalıplaşmış dil birimlerinden hangilerine yer vermişlerdir?
- Suriyeli öğrenciler yazdıkları masalarda kullandıkları kalıplaşmış dil birimlerini anlamına uygun bir şekilde kullanmışlar mıdır?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırma nitel olarak desenlenmiş, doküman incelemesi yöntemine başvurulmuştur. Doküman incelemesi araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2005, 187). Suriyeli öğrencilerin yarım bırakılmış bir masaldan yola çıkarak yazdıkları masallar araştırma kapsamında analiz edilen dokümanlardır.

Çalışma Grubu

2017-2018 akademik yılında, Suriyeliler için “İleri Düzey Türkçe Eğitimi” projesi (Türkçe Eğitimi Şehir Merkezleri Projesi) kapsamında Çukurova Üniversitesi Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezinde Suriyeli öğrencilere Türkçe öğretilmektedir. Bu bağlamda araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmış, çalışma grubundaki öğrencilerin proje kapsamında öğrenim görmeleri ve yazma becerilerini ortaya koyabilecekleri bir dil düzeyinde olmaları temel ölçüt olarak kabul edilmiştir. Öğrencilerden gönüllülük esasına göre seçilen, araştırma kapsamında masal yazmayı kabul eden ve B2 düzeyinde olan 59 öğrenci çalışma grubunu oluşturmuştur. Çalışma grubuna ait kişisel bilgiler incelendiğinde 33’ünün kadın, 26’sının erkek olduğu, yaşlarının 17 ile 25 arasında değiştiği, çoğunluğun ise 20 yaşında olduğu saptanmıştır.

Verilerin Toplanması

Veriler toplanmadan önce Çukurova Üniversitesi Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezinde, Suriyeli öğrencilere Türkçe öğretmek amacıyla kullanılan İstanbul Yabancılar İçin Türkçe ders ve çalışma kitapları araştırmacılar tarafından incelenmiştir. Kitaplarda dil düzeylerine göre yer verilen metin türleri ve öğretilmesi amaçlanan kalıplaşmış dil birimleri incelenmiştir. Araştırmacılar tarafından Çukurova Üniversitesi Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezinde görev yapan bir Türkçe okutmanıya da görüşmeler yapılmış,

masal türünün ayırt edici ve üslup özellikleri dikkate alınarak öğrencilere masal yazdırmaya karar verilmiştir.

Bu çalışma kapsamında Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen Suriyelilere masal türünde metin tamamlatılmasının nedenlerinden biri, söz konusu çalışma grubunun tamamlamış olduğu ders ve çalışma kitaplarında bu türe dair örneklerin bulunmasıdır. Diğer bir neden ise kalıplaşmış dil birimleri olan deyimler, atasözleri, ikilemeler ve kalıp ifadelerin bir anonim halk edebiyatı ürünü olan masal türüyle uyumlu oluşudur. Masalarda kısalık ve yoğunluk ön plandadır, bu hızlı, kısa ve yoğun anlatıma bağlı olarak belirsiz geçmiş zaman, şimdiki zaman veya geniş zaman gibi basit zaman kalıpları kullanılır (Aça, Ekici ve Yılmaz, 2010, 147). Masallar, öğüt verici anlatılardır ve tıpkı bu çalışmanın konusu olan kalıplaşmış dil birimleri gibi milletlerin kültürel yapısının bir yansımasıdır. Bu özellikleri nedeniyle de kalıplaşmış dil birimlerini barındırmaları bakımından oldukça zengin anlatı türleridir. Bu nedenle yarım bırakılmış bir Keloğlan masalı verilerek öğrencilerden bu masalı tamamlamaları istenmiştir. Bir masal tamamlama formu hazırlanmış ve formda verilen yönergede öğrencilerden bildikleri kalıplaşmış dil birimlerine anlamlarına uygun olarak yer vermeleri ve 250-300 sözcükten oluşan bir masal kurgulamaları istenmiştir. Birkaç kalıplaşmış dil birimi cümle içinde kullanılarak örnekler sunulmuştur. Söz konusu örnekler A2 ve B1 düzeyindeki ders kitaplarının ünite sonlarında bulunan kalıp ifadelerden seçilmiştir. Masal tamamlama formunun dil açısından geçerliliğini tespit etmek için formlar tüm sınıflara dağıtılmadan önce 15 Suriyeli öğrenciye okutularak yönergenin anlaşılabilirliği incelenmiş, alınan geri bildirimlerde yanlış anlaşılın veya anlaşılmayan bir ifadenin olmadığına kanaat getirilmiştir. Öğrencilere masal yazabilmeleri için 60 dakika süre verilmiş, masallar derslere giren öğretim elemanları tarafından toplanmıştır.

Verilerin Analiz Edilmesi

Öğrencilerin yazdıkları masallar iki araştırmacı tarafından da okunarak içerik analizi yapılmıştır. Öncelikle her bir masala numara verilmiş, öğrenci sayısını ifade edecek biçimde Ö1,Ö2,Ö3..... şeklinde kodlamalar yapılmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda masalarda atasözleri, deyimler, kalıp sözler ve ikilemelerden hangilerine yer verildiği ve her bir dil biriminin kaç farklı kullanımının bulunduğu saptanmıştır. Aynı zamanda masallar kullanılan söz konusu kalıplaşmış dil birimlerinin anlamına uygun olarak kullanılıp kullanılmadığı açısından da değerlendirilmiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen Suriyeli öğrencilerin yazdıkları masallarda tespit edilen kalıplaşmış dil birimleri Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Öğrencilerin yazdıkları masallardaki kalıplaşmış dil birimleri

Kalıplaşmış Dil Birimleri	Tespit Edilen Kalıplaşmış Dil Birimi Örnekleri			f
Deyimler	acı çekmek	dört gözle beklemek	kârlı çıkmak	37
	alçak gönüllü olmak	eli boş gitmek	kendini dışarı atmak	
	Ali Cengiz oyunu oynamak başının etini yemek	elinden geleni yapmak	peşinden koşmak	
	bir çuval inciri berbat etmek	fazla gelmek	şifayı kapmak	
	burnunu sokmak	gözden çıkarmak	tadını çıkarmak	
	can atmak	hafife almak	umut kaybetmek	
	can(ını) sıkmak	hatır sormak	uygun görmek	
	ceza çekmek	hava atmak	üstesinden gelmek	
	dalga geçmek	havalara uçmak	üstünlük kurmak	
	dert yanmak	hoş karşılamak	üstünlük kurmak	
	dizini dövme	iç çekmek	kurmak	
		istekte bulunmak	yol açmak	
		kalbini fethetmek	yola koyulmak	
			yüz vermek	
Kalıp sözler	Afiyet olsun.	Geçmiş olsun.	Hoşça kal.	20
	Allah yolunu açık etsin.	Güle güle	İyi günler	
	Allah’a emanet	Günaydın	Kolay gelsin.	
	Aşk olsun.	Hayırlı olsun.	Sağol	
	Buyrun	Helal olsun.	Selamun Aleyküm	
	Çok yaşa(yın).	Hoş geldin.	Teşekkür ederim.	
	Elinize sağlık.	Hoşbulduk.		
İkilemeler	koşa koşa	ağır ağır	yavaş yavaş	6

	ağlaya ağlaya	sık sık	pırl pırl	
Atasözleri	Akıl yaşta değil baştadır.	Akıl akıldan üstündür.	Allah'tan ümit kesilmez.	3
	Toplam			66

Tablo 1'de görüldüğü üzere Suriyeli öğrencilerin yazdıkları masallarda en çok kullandıkları kalıplaşmış dil biriminin deyimler (37) olduğu, bunu kalıp sözlerin (20) izlediği saptanmıştır. Diğer kalıplaşmış dil birimlerinden ikilemeler altı, atasözleri ise yalnızca üç kez kullanılmıştır. Öğrencilerin kullandıkları deyimlerin çoğunun masallarda birleşik eylem biçiminde kullanıldığı; kalıp sözlerin selamlaşma, vedalaşma, temenni gibi günlük dil kullanımına dair birimler oldukları; ikilemelerde aynı sözcüğün tekrarıyla kurulan yapıları kullandıkları görülmektedir. Kalıplaşmış dil birimleri içinde en az kullanılan atasözleridir. Farklı yapı ve anlam özellikleriyle kurulabilen, yargı bildiren ve öğüt veren cümle düzeyindeki bu birimler, mecazlı kullanımın ötesinde dilin ve onu kullanan bireylerin yaşayışının, tecrübelerinin yani kültürün bir yansımasıdır. Yabancı dil öğreniminde gelişimi en zor olan dil birimlerinden atasözleri, çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin masallarında da diğer kalıplaşmış dil birimlerine nazaran kullanımı zayıf olan bir dil ögesidir.

Tablo 2. Kalıplaşmış dil birimlerinden deyimlerin doğru / yanlış kullanımları

Kalıplaşmış Dil Birimleri	Doğru Kullanımlar	Yanlış Kullanımlar
Deyimler	<p>acı çekmek, alçakgönüllü olmak,</p> <p>Ali Cengiz oyunu oynamak, başının etini yemek, bir çuval inciri berbat etmek, burnunu sokmak, can atmak, can(ını) sıkamak, ceza çekmek, dalga geçmek, dizini dövmek, dört gözle beklemek, eli boş gitmek, elinden geleni yapmak, fazla gelmek, hafife almak, hatır sormak, hava atmak, havalara uçmak, hoş karşılamak, iç</p>	<p>alçakgönüllü olmak, başının etini yemek, can atmak, dert yanmak, dizini dövmek, gözden çıkarmak, hafife almak, hatır sormak, hoş karşılamak, iç çekmek, kalbini fethetmek, peşinden koşmak, şifayı kapmak, yol açmak</p>

**çekmek, istekte bulunmak,
kalbini fethetmek, kârlı çıkmak,
kendini dışarı atmak, tadını
çıkarmak, umut kaybetmek,
uygun görmek, üstesinden
gelmek, üstünlük kurmak, yol
açmak, yola koyulmak, yüz
vermek**

Tablo 2’de yer aldığı üzere elde edilen bulgular incelendiğinde Suriyeli öğrencilerin yazdıkları masalarda en çok kullandıkları kalıplaşmış dil biriminin deyimler olduğu görülmektedir. Öğrencilerin 37 farklı deyim yer verdikleri ve deyimleri çoğunlukla doğru şekilde kullandıkları saptanmıştır. Bununla birlikte diğer kalıplaşmış dil birimlerinin kullanımıyla kıyaslandığında en fazla yanlış deyimlerin anlamına uygun ve doğru şekilde kullanımında yapıldığı görülmüştür.

Öğrencilerin yazdıkları masalarda tespit edilen anlamına uygun kullanılmış deyimlerden bazıları şunlardır:

Keloğlan günler boyunca abilerinin başının etini yemiş ve onu yarışmaya götürmeleri için istekte bulunmuş. [...] Esas sınav bu değilmiş esas sınav prensesin kalbini fethetmekmiş. (Ö8)

keloğlan atına binmiş ve yoldayken bir çiçekçi görmüş ve eli boş gitmemek için çiçekçideki en güzel çiçeklerini koleksiyon yapar mısın?” demiş. [...] ağabeylerin yaptıklarının cezasını çekecekler [...] onların amacı bana acı çektirmek değil. (Ö10)

Keloğlan: beni neden bu kadar hafife alıyorsunuz? Sonuçta ben sizin gibi bir adamım. (Ö30)

Öğrenci masallarında birbirinden farklı 14 deyim kullanımında hatalar tespit edilmiştir: *alçak gönüllü olmak* (Ö8, Ö57), *başının etini yemek* (Ö8), *can atmak* (Ö10, Ö39, Ö45), *dert yanmak* (Ö7, Ö10, Ö47, Ö57), *dizini dövme* (Ö10, Ö47), *gözden çıkarmak* (Ö42, Ö51), *hafife almak* (Ö31), *hatır sormak* (Ö12), *hoş karşılamak* (Ö31, Ö34, Ö37, Ö41), *iç çekmek* (Ö10, Ö15, Ö46, Ö51), *kalbini fethetmek* (Ö48), *peşinden koşmak* (Ö8, Ö53), *şifayı kapmak* (Ö10, Ö23, Ö46), *yol açmak* (Ö7, Ö9, Ö12, Ö15, Ö24, Ö29, Ö34, Ö41, Ö50). Bunlardan *şifayı kapmak*, *dert yanmak*, *peşinden koşmak*, *gözden çıkarmak* deyimlerinin doğru kullanımının olmadığı, yalnızca yanlış kullanımının bulunduğu tespit edilmiştir.

O zamanda Keloğlan hazırlanıyormuş ve şansını deneme karar vermiş, saraya doğru yola açmış. (Ö9)

keloğlan dağların içinde kaybolmuş. keloğlan dertten yanmaya başlamış. “Ben ne yapacağım, buradan nasıl çıkacağım” demiş. [...] Ağabeylerinden çok kırıldına rağmen tüm acılarını içine çekti. (Ö10)

Bu adam alçakgönüllü bir adamış Keloğlan'ı gördüğünde onu hoş karşılamış. (Ö31)

Hakim onu iyi anlamış ve onun yolunu açtırmak istemiş. (Ö34)

Keloğlan alaylarını dinlememiş ve kendine “prezensele evlenmek” için canını atacağım” demiş. (Ö39)

İçerdiği mecazlı anlatımla; benzetme, kinaye gibi çeşitli sanatlı anlatımları barındırması ve bağlamda dil dışı dünyaya dair taşlama, övgü, beğeni gibi çağrışımları içermesi bakımından deyimler, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimindeki en zor dil öğelerinden biridir (Barın, 2004, 22-26). Bu bağlamda bir süredir Adana’da yaşasalar da Suriyeli öğrencilerin deyimleri tamamen anlamaları ve doğru bir biçimde kullanmaları zaman alacaktır.

İmgesel olması, anlamlarının düz anlamlarından uzak, mecazi özellikler taşıması nedeniyle deyimler, yabancı dil öğreniminde hedef dili konuşanlarla iletişim kurmada ve yabancı dil öğretiminde sorunlar yaratan dil öğeleri olarak tanımlanmıştır. Bilişsel dilbilimcilerin “İmge dil, doğal ve tüm dillerde ortak bir olgudur.” şeklindeki görüşünden yola çıkarak ikinci dil öğretiminde mecaz ve deyimler gibi imge dil öğelerine daha fazla yer verilmesi gerekmektedir (Ponterotto, 1994 Akt. Özdemir, 2013). Ancak yabancı dilde deyim öğretiminin sözcük öğretimine bağlı olarak geliştiği, yabancı dil öğretiminin tarihçesine bakıldığında ise sözcük öğreniminin ve öğretiminin yeterince önemsenmeyen, sürekli ihmal edilen bir alan olduğu görülmektedir (Coady, Huckin, 1997 Akt. Özdemir, 2013).

Dildeki bir birimin aktardığı ya da uyandırdığı kavram, tasarım, düşünce, içerik olan anlamı, dil içi bağlantıların yanı sıra bağlam da ortaya çıkarmaktadır (Vardar, 2002, 18). Örneğin Suriyeli öğrencilerin yazdıkları masallardan birinde *Keloğlan içini çekerek herkesin önünden geçip kaslı çıkmış (Ö51)* cümlesinde *içini çekmek* gerçek anlamıyla ve beklendik durumun dışında kullanılmışken, aynı ifade, *Ağacın altına oturmuş ve derin bir iç çekmiş. (Ö29)* cümlesinde deyimleşmiş bir yapıdır ve gerçek anlamının dışında kullanılmıştır. Yabancı dil olarak Türkçe öğrencisinin deyimlerin kendisini oluşturan sözcüklerin ötesinde bir anlamla mecazi ve bağlama dayalı kullanıldığını kavraması ve bunu doğru bir biçimde kullanması, dili konuşan toplumun ve kültürünün içinde yaşadıkça olgunlaşacak bir durumdur.

Eylem görünümlü deyimler ya da deyimleşmiş birleşik eylemler, kendisini oluşturan birimlerden en az birinin gerçek anlamı dışında kullanıldığı yapılardır. Yabancı dil öğreniminde deyimleri oluşturan sözcüklerin hedef dil dışında, dil öğrencisinin ana dilinde de kullanılıyor olması deyimlerin mecazlı anlatımının öğrenilmesini zorlaştırabilmektedir. Zira bu çalışma kapsamında, ana dili Arapça olan dil öğrencilerinin bazı deyimleri sözcüklerin Arapça anlamlarını düşünerek kullandıkları saptanmıştır. Örneğin, *kalbini fethetmek* deyiminin *kalbini açmak*, *içini dökmek*, *içinden geçenleri söylemek* anlamında kullanıldığı görülmektedir. Bu deyimdeki *fetih* sözcüğü Arapça aslına uygun bir biçimde *açmak* anlamında kullanılmıştır (Baalbaki, 1995, 814):

Keloğlan: Bu köyde herkes dalga geçiyor ama ben prensesle evlenmek istiyorum.

Yani Keloğlan kalbini cadıya fethetmiş. (Ö18)

.....onunla sohbet etmeye başlamış ... keloğlan kalbini ona fethetmiş... (Ö45)

Yabancı dil öğreniminde hedef dil kadar kişinin ana dilinin de önemli bir belirleyici olduğu muhakkaktır. Özellikle yüzyıllarca iç içe yaşamış dillerin öğreniminde sadece sözcüklerin ve onların gerçek anlamlarının değil mecazların, kalıp sözlerin ve deyimlerin de benzerlikler arz etmesi beklendik bir durumdur. Bu durum çağdaş dillerde olduğu gibi Türk dilinin tarihî lehçelerinde ve ediplerinde de görülebilmektedir. Abik (2004), Farsçayı edebî dil olarak örnek alan Nevâyî'nin Târîh-i Enbiyâ ve Hükemâ, Târîh-i Mülûk-i 'Acem ve Münşe'ât adlı eserlerindeki eylem görünümlü deyimleri Farsça benzer kullanımlarıyla karşılaştırmış, altmış bir deyimden Farsça ile benzer / ortak olduğunu saptamıştır.

Öğrenci metinlerinde deyimlerle ilgili bir diğer hatalı kullanım, deymi oluşturan sözcüğün gerçek anlamının esas alınmasından kaynaklanmaktadır. *Prensese keloğlana ... şifayı kaptuktan sonra benim hocam olacaksın" demiş. (Ö10)* cümlesinde *hastalanmak* veya *hastalığı artmak* anlamındaki *şifayı kapmak* deyiminde *şifa* sözcüğü gerçek anlamıyla kullanılarak *derman bulmak*, *iyileşmek* anlamı verilmeye çalışılmıştır. *Güvenlikler o olay görünce elindeki soparlarla onun dizini dövmüşler keloğlan olayı anlatmaya çalışmış. (Ö10)* örneğinde de benzer biçimde deymi oluşturan sözcüklerin gerçek anlamlarıyla kullanıldıkları görülmektedir. Sözcüklerin gerçek anlamıyla kullanıldığı diğer bir deyim kullanımı da şöyledir: *Bir gün ağabeylerinden biri keloğlan'ı gördü ve hemen koşmaya başladı ama keloğlan atı iyice bildiği için güzelce uzaklaştı o halde onu gözden çıkarmış oldu. [...] Keloğlan içini çekerek herkesin önünden geçip kaslı çıkmış. (Ö51)*

Bunlar dışında metin bağlamına uygun kullanılmaması, yanlış çatı ekiyle, iyelik ekiyle kullanılması gibi nedenlerle deyimlerde hatalar yapıldığı saptanmıştır. Öğrencilerin yazdıkları masalarda tespit edilen hatalı deyim kullanımlarından bazıları şöyledir:

Yaşlı insan yemek bittikten sonra keloğlan'a "Elinize sağlık" demiş, "Afiyet olsun" keloğlan ona demiş ve onunla çok alçakgönüllü olmuş. [...] Ona hatır sormuş ve başının etini yemiş, yaşlı ve keloğlan birlikte dert yanmış. (Ö7)

keloğlan bu yarışmada kazanamadı ama prenses keloğlanı gözünden çıkaramadı tam aksine gençleri gözden çıkarttı. (Ö42)

Alçakgönüllü kahramanımız duyduğu haberin peşinden koşmaya karar vermiş. [...] Bana söylediğin laf seni gözünden çıkarttı, demiş. (Ö52)

Öğrencilerin yazdıkları masalarda tespit edilen anlamına uygun kullanılmış deyimlerden diğer örnekler şunlardır:

Yaşlı kadın ... hatır sormuş, nereden geliyorsun evladım? (Ö9)

Orada birçok emirler ve güçlü gençler varmış Keloğlan onlara bakarak iç çekermiş. Herkes kâli çıkıp prensesle evlenmeye can atarmış. [...] Onun içindeki sevgiyi hissetmiş ve onu uygun görmüş. [...] (Ö11)

Bu durum Keloğlan'ın canını sıkıyormuş. [...] Keloğlan bu sözleriyle prensesin kalbini fethetmiş. (Ö13)

Buraya senin için geldim kaç gündür hatırımı sormuyorsun. [...] Keloğlan'ın her seferinde nasıl iç çektiğini görünce ona "Bana derdini anlatana kadar ben buradan gitmem" demiş. [...] "O bana bir yol açmak için neden olabilir" diye düşünmüş. (Ö15)

Bu köyde herkes dalga geçiyor ama ben prensesle evlenmek istiyorum. [...] Ama o cadı bana Ali Cengiz oyunu oynadı demiş. (Ö18)

keloğlan kardeşlerine kızmaktansa hoş karşılamaya karar verdi. (Ö20)

Keloğlan saraya gitmek için yola koyulmuş. [...] ağacın altına oturmuş ve derin bir iç çekmiş. [...] eğer prensesin kalbini fethetmek konusunda can atıyorsan... (Ö29)

Onlarla gitmekte çok ısrar ederek ağabeylerinin başının etini yemişti. [...] "Kralımız kızı için seni uygun bir koca olarak görebilir mi acaba" diye gülerek dalga geçmişler. [...] bu olayların üstesinden gelerek... (Ö31)

dizlerini dövmüşler çünkü oğlana yüz vererek kızı vermelerine yol açmış. (Ö39)

prenses umut kaybetmek üzere... (Ö41)

bu duruma çok sevinmiş havalara uçtu... (Ö42)

O yaşlı adam teşvik edip yolunu açmış. (Ö50)

onun katılmaması için ellerinden geleni yapmış ama... (Ö51)

Tablo 3. Kalıplaşmış dil birimlerinden kalıp sözlerin doğru / yanlış kullanımları

Kalıplaşmış Dil Birimleri	Doğru Kullanımlar	Yanlış Kullanımlar
Kalıp sözler	afiyet olsun, Allah yolunu açık etsin , Allah'a emanet, aşk olsun , buyrun, çok yaşa(yın) , elinize sağlık, geçmiş olsun , güle güle, günaydın , hayırlı olsun, helal olsun , hoş geldin, hoşbulduk , hoşça kal, iyi günler , kolay gelsin, sağol , selamunaleyküm, teşekkür ederim	afiyet olsun elin(iz)e sağlık

Tablo 3'te görüldüğü gibi öğrenciler yazdıkları masalarda 20 farklı kalıp söz kullanmışlardır. Bu kalıp sözlerin büyük çoğunluğunu anlamına uygun olarak kullandıkları, sadece iki kalıp sözün kullanımında hata yaptıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin yazdıkları masalarda daha çok selamlaşma, vedalaşma, dilek/temenni gibi günlük hayatta sıklıkla kullanılan kalıp sözlere yer verdikleri saptanmış; farklı bağlamlarda, farklı zamanlarda kullanılması gereken kalıp sözleri etkin bir şekilde kullanamadıkları, bu açıdan yazılan masaların kalıp sözlerin kullanımına ilişkin zengin bir görünüm arz etmediği görülmüştür. Kara ve Memiş (2015) de Türk soylu olan ve olmayan öğrencilerin kalıp sözleri kullanma yeterliliklerini inceledikleri araştırmalarında benzer şekilde “afiyet olsun, çabucak iyileş, çok yaşa, ellerine sağlık, geçmiş olsun, iyi uykular, iyi yolculuklar, kolay gelsin, sen de gör, tatlı rüyalar” kalıp sözlerinin öğrenilme oranının daha yüksek olduğunu saptamışlardır. Koç (2015) tarafından yapılan araştırmada da yabancı dil olarak Türkçe öğrenen Bosna Herseklilerin kalıp sözleri kullanma yeterlilikleri incelenmiş, öğrencilerin çoğunun dil öğreniminin temel düzeylerine ait “Ne haber?”, “Teşekkür ederim.”, “Hoşça kal” gibi kalıp sözlere hâkim oldukları, kalıp sözcük dağarcıklarının belli bir sınır içinde kaldığı ve çok çeşitli ifadeler kullanmadıkları tespit edilmiştir.

Kalıp sözler, toplumdaki bireyler arası iletişimde âdet olan kimi kullanımlardır ve bunlar, sokakta karşılaşmaktan bir iş yerine ya da bir

sınıfa girişte, yemek masasına oturup kalkmaktan bir hasta ziyaretindeki temenni sözlerine kadar çok geniş bir kullanım alanına sahiptirler. Ayrıca kalıp sözler, hedef dilin kullanıcılarının hayatına dair doğrudan izleri içeren kültürel öğelerdir ve dil öğreniminde eşik niteliği taşımaktadır. Bu sözler, ancak ilgili kültürü tanımak ve yaşayışa hâkim olmakla doğru kullanılabilen birimlerdir (Aksan, 2006, 34).

Öğrencilerin yazdıkları metinlerde doğru kullanımı tespit edilen kalıp sözler şunlardır:

Yaşlı insan yemek bittikten sonra keloğlan'a "Elinize sağlık" demiş, "Afiyet olsun" keloğlan ona demiş... (Ö7)

Dediki "Ağabey afiyet olsun" keloğlan "Sağ ol, çok yaşa, elinize sağlık çok güzel yemek yapmışsınız" demiş. (Ö10)

Ağabeyleri çok kızmışler ama ona "Hayırlı olsun" demişler. (Ö11)

sen sevdin kız için yarış allah yolunu açık etsin. (Ö29)

Adam: Oo Keloğlan sağ ol oğlum, hoş geldin. (Ö31)

Keloğlan: Hoşbulduk amcam.

Adam: Buyrun keloğlan...

Yaşlı ve beyaz saçlı bir adam gelmiş, "Kolay gelsin" diye selam etmiş. (Ö39)

demişki: hoş geldiniz gençler (Ö42)

Masallar incelendiğinde birbirinden farklı 2 kalıp sözün kullanımında hata saptanmıştır: Afiyet olsun (Ö33), elin(iz)e sağlık (Ö41, Ö51). Kalıp sözler, iletişimde toplumsal bir gereksinim ve ifade pratiği olarak kullanılagelen birimlerdir ve olağan yerleri dışında kullanımları çoğu zaman hata olarak algılanmaktadır. Öğrenci metinlerinde tespit edilen *afiyet olsun* hatalı kullanımı, şifa kaynağı olması için verilen bir ilacın ardından söylenmiştir. Metindeki hata *şifa olsun / versin, geçmiş olsun* vb. kalıp sözler yerine, yeme içmeye dair *afiyet olsun* kalıp sözünün kullanımından kaynaklanmaktadır:

...keloğlan gelince ilaç prensese vermiş keloğlan ona afiyet olsun ... demiş (Ö33)

Ölçünlü dili esas alan bir dil kullanıcısının dil hakkındaki soyut bilgileri, teorik dilbilimi için birincil malzemedir ve bunların iletişimde yer alıp almadığı, dilde nelerin güncel olduğu ön plana çıkarılmaz. Dildeki beklendiklerin ötesinde, iletişim aracı olarak dil kullanımları ve değişkenleriyle ise sosyolengüistik ve diyalektoloji ilgilenir (Milroy,

1992, 3 Akt. Demir, 2010, 95). Söz konusu değişimlerden biri olan sosyal varyasyonda *meslek, yaş, sosyal statü, cinsiyet, bağlam, teknik nedenler, dil ilişkisi, dil politikası* gibi sebeplerle dil kullanımında değişkenlikler görölmektedir (Demir, 2010). Söz varlığında kitle iletişim araçları ve sosyal medya gibi hızla yayılıp genel kullanım özelliği ya da belirli bir döneme has yaygın kullanım özelliği kazanması dilde olağan bir gelişmedir. Öğrenci metinlerindeki iki örnekte, ölçünlü dil kullanımında yeme içmeye dair olan *elin(iz)e sağlık* kalıp sözünün beklendik durumun dışında kullanıldığı saptanmıştır. Bu kullanım, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen bireyin öğretim kurumu dışında, sosyal çevresinde ya da internet, televizyon vb. iletişim araçlarında sıklıkla karşılaşılabileceği bir kullanım ile örtüşmektedir. Ölçünlü dildeki *elinize sağlık* kalıbının yanı sıra bunun benzeri varyasyonların farklı iletişim ortamlarından kullanımı görölmektedir: emeğinize sağlık, klavyene sağlık vb.

Ona çiçekleri verdi prenses çok sevindi ve “ellerine sağlık” dedi. (Ö41)

Prensес yarışmacılara “Elinize sağlık” ve Keloğlan’a “Hayırlı olsun” dedikten sonra.. (Ö51)

Tablo 4. Kalıplaşmış dil birimlerinden ikilemelerin doğru / yanlış kullanımları

Kalıplaşmış Dil Birimleri	Doğru Kullanımlar	Yanlış Kullanımlar
İkilemeler	ağır ağır	
	ağlaya ağlaya	
	koşa koşa	
	pırıl pırıl	-
	sık sık	
	yavaş yavaş	

Tablo 4’te göröldüğü üzere öğrencilerin yazdıkları metinlerde 6 farklı ikileme tespit edilmiştir. Bu ikileme örnekleri, aynı sözcüğün tekrarıyla kurulmuş öbeklerdir. Aşağıda, yabancı dil olarak Türkçe öğrenen Suriyelilerin yazdıkları masallarda tespit edilen ikileme örneklerinden bazıları yer almaktadır:

keloğlan atına binmiş hava pırıl pırıl... (Ö30)

Keloğlan adamın arkasında koşa koşa gitmiş. (Ö31)

Keloğlan ağlaya ağlaya anlatmış. (Ö34)

Öğrenci metinlerinde tespit edilen ikileme örnekleri, aynı sözcüğün tekrarıyla kurulmuş öbeklerdir. Daha fazla söz varlığına ya da başka bir ikileme üretme şekline ihtiyaç duymadan türetilen bu öbekler *sıra mıra, masa falan, aşağı yukarı, sapır şupur* vb. örneklerle kıyaslandığında daha kolay türetilmekte ve pekiştirme ilgisini sağlamaktadır. Ayrıca bu şekilde aynı iki sözcüğün tekrar edilmesiyle kurulan ikileme örnekleri, dil öğrencisi için hata riskini de azalttığı için tercih edilmiş olabilir.

Türkçe, bütün tarihî ve çağdaş kollarında, farklı yapı ve anlam özellikleriyle ikilemeleri barındırma bakımından zengin bir dildir. Türkçede ikilemelerin kullanımında; pekiştirme, abartma, çoğaltma vb. özellikleriyle anlam birincil neden olarak görülmektedir. İkilemeli bir anlatım, ses uygunluğuna, ses benzerliğine dayandığı için Türkiye Türkçesine bir anlam gücü, anlatım zenginliği ile birlikte bir ahenk de sağlar (Hatipoğlu, 1981, 62).

Belirli oluşum yöntemleriyle ve ahenkle anlatımı pekiştiren ikilemeler, aynı sözcüğün tekrarıyla, farklı sözcüklerin kullanımıyla veya ikinci sözcüğün ön sesine /m/ eklenmesiyle oluşturulmaktadır. Bazı ikilemelerin belirli bir eylem için kullanılageldiği de görülmektedir: sapır sapır, horul horul, tıpış tıpış vb. (Çağatay, 1978; Aksan, 2006, 60).

“Deyim ve atasözü gibi söyleyişleri etkili ve akılda kalıcı kılan unsur, az kelimeyle çok şey ifade etmesi, bunu da ahenkli bir söyleyişle gerçekleştirmesidir. Nitekim ikilemeler de bu iki özelliğe sahip bir dil unsuru olarak dil öğretiminde azami derecede istifade edilebilecek bir kolaylıktır” (Bağmancı, 2012, 51). Dolayısıyla yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılması dil öğrenimini kolaylaştıracaktır. Ancak Dilek (2015) tarafından yapılan araştırmada yabancılara Türkçe öğretim kitaplarında ikilemelerle ilgili yeterli örnek ve alıştırmaların olmadığı, mevcut ikilemelerin mantıksal bir sıralamadan yoksun ve gelişigüzel bir biçimde kitaplarda yer aldığı bundan dolayı Türkçe öğrenenlerde bir ikileme farkındalığı oluşmadığı saptanmıştır.

Tablo 5. Kalıplaşmış dil birimlerinden atasözlerinin doğru / yanlış kullanımları

Kalıplaşmış Dil Birimleri	Doğru Kullanımlar	Yanlış Kullanımlar
	Akıl akıldan üstündür.	
Atasözleri	Akıl yaşta değil baştadır. Allah'tan ümit	-

---

kesilmez.

Tablo 5’te görüldüğü gibi öğrencilerin yazdıkları masalarda yalnızca üç atasözüne yer verdikleri, bunları da bağlama ve anlamlarına uygun olarak kullandıkları saptanmıştır. Tespit edilen atasözlerinin doğrudan aktarma cümleleri olarak verildiği görülmektedir. Öğrenci masalarında tespit edilen atasözü örnekleri şunlardır:

Keloğlan kendine Allahtan ümit kesilmez dedi. Prensesle konuşmaya gitti. (Ö7)

Ağabeyleri keloğlan’ı istememiş, yarışmaya gelmeyeceksin demişki sen bizim yaşımızda değilsin yaşın küçük. Keloğlan akıl yaşta değil başta söylemiş. (Ö27)

kimse kırkala cevap veremedi... keloğlan doğru cevabı verdi... prenses şaşırdı kimsenin bilmediğini sen nasıl bildin dedi. keloğlan: akıl akıldan üstündür. (Ö35)

Yılmaz Atagül (2015) tarafından yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında deneyimli öğretmenlerin görüşleri ışığında sık kullanılan atasözleri belirlenmiş, Suriyeli öğrencilerin kullandıkları “Akıl yaşta değil başta.” ve “Allah’tan ümit kesilmez.” atasözlerinin de söz konusu araştırmadaki sıklık tablosunda yer alan ve ilk onda bulunan atasözlerinden olduğu görülmüştür.

Atasözleri, bir milletin değer yargılarını anlatan sözlerdir. Yüzyıllar boyunca kazanılan yaşam deneyimlerini içeren bu sözler, o milletin düşünce, özlem, eleştiri, gözlem ve yargılarını bildirir (Bars, 2008: 213). Toplumun dününde, bugününde ve yarınında geçerli olacak yaşam biçimlerini ve ahlâk kurallarını belirleyerek toplum düzenini işaret eder (Artun, 2004). Toplumun yaşayışını, durum ve olaylara bakışını kuşaklararası kültürel aktarım ögesi olarak yansıtan atasözleri, genellikle sözcüklerinin yeri dahi değiştirilmeden kullanılagelen kalıplaşmış dil birimleridir. Kuruluş biçimi bakımından cümle düzeyindeki kalıp sözlere benzemekle birlikte, sözcük öbeği özelliğinin ötesinde, yapı bakımından farklı cümle türleriyle oluşturulabilen hem yapıca hem de anlamca daha karmaşık görünüm arz eden atasözleri, içerdiği mecazlı anlatım ve gönderimleriyle, bilgece yargı ve öğüt bildiren niteliğiyle kullanılması zor bir dil birimi olabilmektedir. Nitekim Boratav’a (1999) göre atasözleri, bir masal veya hikâye gibi durup dururken, tek başına söylenmez. Söylenmesi için belli bir vesilenin ortaya çıkması gereklidir. Bu bakımdan atasözleri konuşmanın içinde, ondan ayrılmaz bir parçadır.

Atasözlerinin kullanımında ise yabancı dil öğrencisinin gerek hedef dildeki kültürel birikime gerekse dil ögesi olarak atasözlerindeki mecazi anlatıma hâkim olması beklenir. Zira atasözlerinin kullanımında dil öğrencisinin çok daha farklı çağrışımları ve mecazi kullanımları bilmesi gerekir. *Afiyet olsun, Allah yolunuzu açık etsin, hayırlı olsun, elinize sağlık* vb. kalıp sözler kaynak ve alıcı ilişkisiyle sınırlı ve iletişim ortamına göre dil dışı gerçeklikle de örtüşen basit düzeyde çağrışımları işaret etmektedirler. Atasözleri ise iletişim ortamının ötesinde mecazlarla dolu gönderime sahip ifade araçlarıdır. Yapılan araştırmada elde edilen bulgular incelendiğinde her ne kadar yer verilen üç atasözü doğru kullanılmışsa da öğrencilerin yazdıkları masalların atasözü kullanımı sıklığı bakımından zayıf olduğu görülmüştür.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Suriyeli öğrencilerin yazdıkları masalarda en çok kullandıkları kalıplaşmış dil biriminin deyimler olduğu, bunu kalıp sözlerin izlediği, ikilemeler ve atasözlerinin ise oldukça az kullanıldığı saptanmıştır. Dolayısıyla Suriyeli öğrencilerin yazdıkları masalların kalıplaşmış dil birimlerinden özellikle atasözleri ve ikilemeleri kullanma bakımından zengin bir görünüm arz etmediği söylenebilir. Öğrencilerin 37 farklı deyimle yer verdikleri ve deyimleri çoğunlukla doğru şekilde kullandıkları bununla birlikte diğer kalıplaşmış dil birimlerinin kullanımıyla kıyaslandığında en fazla yanlıştın da deyimlerin anlamına uygun şekilde kullanımında yapıldığı görülmüştür. Öğrencilerin yazdıkları masallar kalıp sözler açısından incelendiğinde daha çok selamlaşma, vedalaşma, dilek/temenni gibi günlük hayatta sıklıkla kullanılan kalıp sözlere yer verdikleri saptanmış; farklı bağlamlarda, farklı zamanlarda kullanılması gereken kalıp sözleri etkin bir şekilde kullanamadıkları, yazılan masalların kalıp sözlerin kullanımına ilişkin olarak da zengin bir görünüm arz etmediği görülmüştür. Elde edilen bulgulardan yola çıkarak şu önerilerde bulunulabilir:

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kalıplaşmış dil birimlerinin öğretimine yönelik etkinlikler gözden geçirilebilir ve bu birimlerin örnek kullanımlarının yer aldığı ses dosyaları ve videolar hazırlanabilir. Deyimler ve atasözlerinin öğretiminde, bu dil birimlerinin ortaya çıkış hikâyelerinden yararlanılabilir.

Kalıplaşmış dil birimlerinin yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarına ne düzeyde yansıdığı kapsamlı düzeyde araştırılmalı, ders kiatplarında saptanan eksiklikler göz önünde bulundurularak öğretim materyalleri hazırlanmalı, işlenen temalara uygun olaylar veya durumlar

---

kurgulanarak kalıplaşmış dil birimlerinin kullanıldığı bağlamlara ve zamanlara örnekler verilmelidir.

Suriyeli öğrencilerin Türkçeyi günlük yaşam içinde kullanarak öğrenebilecekleri gerçeğinden hareketle çeşitli kalıplaşmış dil birimlerini hangi ortamlarda ve durumlarda, ne zaman söyleyebilecekleri öğretilirken gözlem yapmaları sağlanmalı; kalıplaşmış dil birimlerinin öğretimi ders kitaplarıyla ve sınıf içi etkinliklerle sınırlı kalmamalıdır. Zaman zaman günlük hayattaki farklı iletişim ortamlarında söz konusu dil birimlerinin doğal bir şekilde kullanıldığı ortamlara taşınmalıdır.

Yaratıcı yazma, canlandırma, hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma gibi farklı yöntemlere yer verilerek kalıplaşmış dil birimlerinin yazılı veya sözlü anlatım yoluyla daha etkili bir şekilde kullanılmasına olanak sağlanmalıdır.

Öğrencilerin yazılı anlatımları dil öğreticileri tarafından mutlaka okunmalı ve geri bildirim verilmelidir. Hataları varsa düzeltilmeli, öğrencilerin hatalar yoluyla da öğrenebileceği göz önünde bulundurularak sınıf ortamında doğru kullanımlar gösterilmelidir.

KAYNAKÇA

- Abik, A. D. (2004). Nevâyî'nin Üç Eserindeki Deyimlerin Farsça ile Karşılaştırılması. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(1), 211-222.
- Aça, M., Ekici, M. ve Yılmaz A. M. (2010). *Anonim Halk Edebiyatı* (7. bs.). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı* (Ed. M. Özal Oğuz). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Adalı, O. (2009). *Anlamak ve Anlatmak*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Akarsu, B. (1998). *Wilhelm Von Humboldt'da Dil-Kültür Bağlantısı*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Aksan, D. (1996). *Türkçenin Sözcük Varlığı*, Ankara: Engin Yayınevi
- Aksan, D. (2006). *Türkçenin Söz Varlığı*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksan, D. (2015). *Türkçenin Sözcük Varlığı*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. (1984). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I: Atasözleri Sözlüğü, II: Deyimler Sözlüğü*. Ankara Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (2015). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Akyalçın, N. (2007). *Türkçe İkillemeler Sözlüğü*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Artun, E. (2004). *Türk Halk Edebiyatına Giriş*. İstanbul.

- Baalbaki, R. (1995). *Al-Mawrid A Modern Arabic - English Dictionary*. Beirut.
- Bağcı, H. (2010). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin atasözleri ve deyimleri algılama düzeyi. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 27, 91-110.
- Bağmancı, E. (2012). Arap Dilinde İkilemeler ve Öğretimi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Barın, E. (2004). Yabancılara Türkçe Öğretiminde İlkeler. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1(1): 19-30.
- Bars, M. E. (2008). Atasözleri ve Köroğlu Destanı'nda Bazı Kullanımları. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 3(4), 212-223.
- Baş, B. (2002). Türkçe temel dil becerilerinin öğretiminde atasözlerinin kullanımı. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 60-68.
- Boratav, P. N. (1999). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Çağatay, S. (1978). Uygurcada Hendiadyoinler. *Türk Lehçeleri Üzerine Denemeler*. 29-66, Ankara.
- Çaydaş, A. (2016). Gazi Üniversitesi Tömer ve İzmir Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Setlerinde Kullanılan Kalıp Sözlerin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Çotuksöken, Y. (2004). *Türkçe Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* (1. Baskı). İstanbul: Toroslu Kitaplığı.
- Demir, M. (2016). Yabancı Dil Olarak Türkçede Kalıp Sözlerin Öğretimi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Demir, N. (2010). Türkçede Varyasyon Üzerine. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 17(2), 93-106.
- Dilek, G. F. (2007). Altay Türkçesinde Sözeylemler. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (21), 39-49.

-
- Dilek, İ. (2015). Yabancı Dil Olarak Türkçede İkileme Öğretimi: Örnek Alıştırmalar. *International Journal of Languages' Education and Teaching UDES*, 1436-1452.
- Ellis, Nick (1996). "Sequencing in SLA: Phonological Memory, Chunking and Points of Order". *Studies in Second Language Acquisition*, 18, s. 91-126.
- Erol, Ç. (2007). Türkiye Türkçesinde Kalıp Sözler Üzerine Bir İnceleme. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gökdayı, H. (2008). Türkçede Kalıp Sözler. *Bilig*, 44: 89-110
- Hatiboğlu, V. (1981). *Türk Dilinde İkileme*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Kara, M. ve Memiş, M. R. (2015). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenenlerin Kalıp İfadeleri Kullanmadaki Yeterlilik Düzeyleri. *International Journal of Languages Education and Teaching, UDES 2015 Özel sayısı*, s. 1670-1681.
- Koç, B. (2015). Türkçe Öğrenen Yabancıların Kalıp Sözleri Kullanabilme Yeterlikleri (Bosna Hersek Örneği). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kula, O. B. (1996). Dilin Kültürelliği ya da Kültürün Dilselliği, *Bilim ve Ütopya*, 23: 46-47
- Martı, L. (2011). Türkçe öğrenenler açısından kalıp sözler ve işlevleri *Yabancılarla Türkçe Öğretimi Politika, Yöntem ve Beceriler* (Derya Yaylı & Yasemin Bayyurt Ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Moon, Rosamund. (1998). *Fixed Expressions and Idioms in English-A Corpus-based Approach*. Oxford: Clarendon Press.
- Pehlivan, F. (2007). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kültürler Arası Etkileşim Odaklı Yaklaşım Uyarınca Metin Çalışmaları. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, A. (2013). Deyimlerin Yabancılarla Öğretiminde Mnemonik Teknikler. *6. Uluslararası Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Kurultayı*.
- Sinclair, J. (1991). *Corpus, Concordance, Collocation*. Oxford: Oxford University Press.
- Şahbaz, N. K. (2012). Atasözleriyle Okuma-Yazma Öğretimi Üzerine Bir Çözümleme. *Muğla Üniversitesi IV. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu*. 565-574, Muğla.

- Şalvarlı, B. (2010). Türkçe Deyim Öğretimi İçin Metin Hazırlama. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Tapan, N. (1990). Yabancı Dil Olarak Almanca Öğretiminde Kültür Bağlamının Değerlendirilmesi. *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*, VII: 55-68.
- Tepeli, Y. ve Arıcı, A. F. (2012). Lise Öğrencilerinin Atasözlerini Kavrama Düzeyleri Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 223-236.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.
- Yavuz S.ve Telli B. (2013). İç Anadolu Bölgesi Ağzlarında Geçen İkişemeler Üzerine Bir Değerlendirme. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (3), 376-402.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz Atagül, Y. (2015). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Atasözleri ve Deyimlerin Sıklık Analizi. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10 (7), 1021-1036.
- Yücel, E. (2016). Karşılaştırmalı Bir Bakış Açısıyla Türkçe ve Almanca İkişemeler. *SEFAD*, 36, 79-96.
- Yüceol Özezen, M. (2011). Türkçe Deyimler Üzerine Birkaç Söz, *Türk Dili*, 2, 600, 869-879.